

УДК 81'42:378.147

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi45.96>

Микитенко О. В.,
orcid.org/0000-0002-5983-7548

АЛГОРИТМ УСВІДОМЛЕНОГО ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВО»

У статті запропоновано алгоритм усвідомленого оволодіння іноземною мовою студентами спеціальності «Право». Установлено, що комунікативний метод навчання іноземних мов найбільш відповідає психологічним установкам, цінностям і навчальним інтересам менш умотивованих студентів першого курсу спеціальності «Право». Перевагою згаданого методу є його прагматична установка, а саме: сфокусованість на формуванні фонетичних, лексичних, граматичних та мовленнєвих умінь і навичок у процесі виконання комунікативно-орієнтованих завдань у контексті комунікативних ситуацій. Доведена ефективність інтегрованого підходу до навчання іноземної мови, який ґрунтується на поєднанні засад комунікативного, аудіовізуального й граматико-перекладного методів, щодо вмотивованих студентів. У процесі проведення експериментального навчання, учасниками якого стали 13 умотивованих щодо вивчення англійської мови студентів 1 курсу спеціальності «Право» Львівського університету бізнесу та права з інтродуктивним рівнем володіння іноземною мовою, була доведена ефективність організації навчання у 2 етапи: системно-теоретичний і контекстуально-практичний. Перший етап відіграє особливо вагомую роль у процесі оволодіння студентами іноземною мовою, оскільки основною метою цього етапу є формування системи мови, мовних знань і навичок. Метою другого етапу, спрямованого на оволодіння студентами іноземною мовою на рубіжному рівні та рівні «незалежного користувача», є формування в здобувачів освіти основних мовленнєвих навичок й умінь у слуханні, читанні, говорінні та письмі, що є компонентами іншомовної комунікативної компетентності. У процесі проведення експериментального навчання виявилось ефективним засвоєння нових лексичних одиниць, фраз і граматичних структур з використанням відеоматеріалів, оскільки тоді задіюються такі види пам'яті, як візуальна і слухова, тренується права півкуля головного мозку. Ведення студентами індивідуальних словників із використанням візуалізації (напр., семантичних графів, рисунків, схем) дозволяє задіяти тактильну пам'ять.

Ключові слова: іноземна мова, студенти спеціальності «Право», комунікативний підхід, інтегрований підхід, етапи навчання, рівні володіння мовою.

Постановка проблеми. Студент 21-го століття задля забезпечення успішності навчання повинен на високому рівні володіти іноземними мовами. У сучасній методиці навчання іноземних мов довів свою ефективність комунікативний метод навчання, який розглядає оволодіння іноземною мовою шляхом формування іншомовної комунікативної компетентності у відповідності до основних положень теорії мовної та мовленнєвої діяльності.

Аналіз досліджень. Особливості оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням досліджували Т. Дадлі-Еванс (Т. Dudley-Evans), Я. Дьячкова, С. Кожушко, З. Корнева, А. Котловський, О. Петрашук, М. Сент-Джон (М. St. John), О. Тарнапольський та ін. Незважаючи на велику кількість наукових розвідок у згаданих царині, проблема усвідомленого оволодіння іноземною мовою студентами закладів вищої освіти, зокрема спеціальності «право», є недостатньо дослідженою.

Мета статті – обґрунтування алгоритму усвідомленого оволодіння іноземною мовою студентами спеціальності «Право».

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження, проведеного серед студентів першого курсу спеціальності «Право» Львівського університету бізнесу та права, учасниками якого стали 25 студентів та викладач згаданого закладу вищої освіти, свідчать, що саме комунікативний метод найбільш відповідає психологічним установкам, цінностям і навчальним інтересам менш умотивованих щодо навчання іноземної мови студентів. Оскільки засади популярного раніше в контексті навчання іноземних мов у вишах та закладах середньої освіти граматико-перекладного методу, як і глобальний контекст, притаманний інтенсивним методам та аудіовізуальному методу, втомлюють здобувачів освіти й демотивують ще більше. Перевагою комунікативного методу в процесі роботи з менш умотивованими студентами вважаємо його прагматичну установку, а саме: сфокусованість на формуванні фонетичних, лексичних, граматичних та мовленнєвих умінь і навичок у процесі виконання комунікативно-орієнтованих завдань у контексті певних комунікативних ситуацій у межах визначених тем [4; 5]. Саме тому комунікативний метод довів свою актуальність у процесі застосування у сфері середньої освіти з дітьми та підлітками, у яких навчальна компетентність не сформована на достатньому рівні для визначення власних навчальних цілей, окреслення навчальних інтересів та самомотивації щодо вивчення іноземних мов.

Щодо вмотивованих студентів пропонуємо інтегрований підхід до вивчення іноземної мови, який ґрунтується на поєднанні засад комунікативного, аудіовізуального й граматико-перекладного методів.

Згідно з Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, рекомендованими рівнями володіння іноземною мовою, які покривають європейський навчальний простір відповідно до цілей осіб, що вивчають мови, є такі [1, с. 22–23]:

- інтродуктивний рівень – A1;
- рівень «виживання» – A2;
- рубіжний рівень – B1;
- рівень «незалежного користувача» – B2;
- автономний рівень – C1;
- рівень «глобального володіння» – C2.

Як доводить практика, попри рекомендації Міністерства освіти і науки України більшість абітурієнтів на момент вступу на навчання до закладу вищої освіти володіють іноземною мовою на інтродуктивному рівні чи рівні «виживання». Рекомендованим рівнем володіння іноземною мовою вступниками на навчання до магістратури є рівень «незалежного користувача», яким у більшості випадків студенти повинні оволодіти в процесі здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра.

У процесі проведення експериментального навчання, учасниками якого стали 13 умотивованих щодо вивчення англійської мови студентів 1 курсу спеціальності «право» Львівського університету бізнесу та права з інтродуктивним рівнем володіння іноземною мовою, була доведена ефективність організації навчання у 2 етапи:

- I етап – системно-теоретичний;
- II етап – контекстуально-практичний.

На системно-теоретичному етапі, який у залежності від інтенсивності занять триває від трьох до шести місяців, передбачається зростання рівня володіння студентами іноземною мовою від інтродуктивного (A1) до рівня виживання (A2).

Зміст навчання на системно-теоретичному етапі зводиться до опанування основами системної граматики іноземної мови (дієслово, іменник, займенник, прийменник, прикметник, прислівник) та найбільш уживаних лексичних одиниць і виразів, презентація яких відбувається за тематичним принципом (соціальні комунікації (вітання, погодження, заперечення, пропозиції, прощання), дні тижня, місяці, цифри, сім'я, частини тіла, одяг, предмети побуту, посуд, їжа, овочі, фрукти, тварини, кольори, транспорт тощо). На системно-теоретичному етапі навчання

іноземної мови пропонуються для вивчення основні лексичні й граматичні теми, важливі для формування системи іноземної мови.

Перший етап відіграє особливо вагомий роль у процесі оволодіння студентами іноземною мовою, оскільки основною метою цього етапу є формування системи мови, мовних знань і навичок. Під час цього етапу варто докласти якомога більше зусиль, оскільки людина відчуває системність своїх знань, якщо вона відчуває свою впевненість у володінні мовою. Не менш вагомим аспектом результативності цього етапу є усвідомлення студентами його мети та ролі в оволодінні ними іноземною мовою. Методологічною основою цього етапу оволодіння іноземною мовою є інтеграція комунікативного і граматико-перекладного методів, оскільки таке поєднання пропонує рівномірне формування й розвиток знань, умінь і навичок у межах запропонованих тем.

Другий – контекстуально-практичний етап тривалістю від одного до двох років (чинниками тривалості, як і для попереднього етапу, є інтенсивність навчальних занять і когнітивні здібності студентів), спрямований на оволодіння студентами іноземною мовою на рубіжному рівні (B1) та рівні «незалежного користувача» (B2).

Метою цього етапу є формування в студентів основних мовленнєвих навичок й умінь у слуханні, читанні, говорінні та письмі, що є компонентами іншомовної комунікативної компетентності. На цьому етапі довело свою ефективність вивчення мови в широкому контексті (мається на увазі вивчення доволі великої кількості тем, об'єднаних широкою тематикою змістового модуля) на засадах аудіовізуального, комунікативного та граматико-перекладного методів, оскільки, відповідно до сформульованої вище мети, основними цілями цього етапу є формування навичок й умінь сприймання на слух, письма і говоріння на основі суттєвого розширення словникового запасу, адекватного вживання студентами лексичних одиниць, виразів й засвоєних граматичних структур. Розвиток навичок письма дозволяє студентам тренувати вміння формулювання власних висловлювань, їхнього правильного лексичного і граматичного оформлення. Ефективності процесу оволодіння іноземною мовою на цьому етапі сприяє тренування граматичних тонкощів. Проте не варто надто захоплюватися розвитком граматичних навичок, оскільки надмірне «занурення» в граматику іноземної мови стимулює психіку розглядати іноземну мову як надзвичайно складне, недоступне й чужорідне явище [4; 5].

«Занурення» студентів у комунікативні ситуації, охоплені широкою тематикою, за допомогою використання цікавих книг і серіалів, застосування проєктних та кейс-технологій у процесі організації самостійної роботи з навчання іноземної мови, а також широке використання презентацій та дидактичних ігор у процесі аудиторної роботи дозволить суттєво мотивувати студентів і перетворити оволодіння іноземною мовою у стиль життя.

У процесі проведення експериментального навчання виявилось ефективним засвоєння нових лексичних одиниць, фраз і граматики з використанням відеоматеріалів, оскільки тоді задіюються різні види пам'яті, (візуальна і слухова), а також тренується права півкуля головного мозку. Занотовування вивченого матеріалу в зошит або блокнот, ведення індивідуальних словників, зокрема із використанням візуалізації, наприклад, у формі семантичних графів, дозволяє задіяти тактильну пам'ять.

Разом із системністю не менш важливим принципом в опануванні мови є рівномірність розвитку півкуль головного мозку. Для засвоєння іноземної мови недостатньо лише вивчати лексичні одиниці й граматичні структури, за що відповідає ліва півкуля головного мозку (яка також відповідає за мислення), необхідно ще й розвивати праву півкулю, яка відповідає за розуміння та вільне мовлення, а також інші автоматичні навички людини. Регулярний перегляд відеоматеріалу якісно тренує праву півкулю головного мозку студентів, оскільки мозок вчиться розпізнавати автентичну вимову, граматичні конструкції, лексичні одиниці, а також відтворювати їх [2, с. 25].

Досить часто трапляється ситуація, коли студент на теоретичному рівні знає граматичну структуру чи лексичну одиницю, проте не може розпізнати її в розмові носіїв мови. Схожі проблеми також виникають, коли студент опиняється в комунікативній ситуації: на теоретичному рівні необхідні знання є, проте в потрібній ситуації студент не вміє їх застосувати. Подібне відбувається через нерівномірність розвитку півкуль головного мозку, коли ми занадто сильно тренуємо ліву півкулю, яка відповідає за мислення, і недостатньо тренуємо праву півкулю, яка відповідає за навички. У носіїв мови трапляється навпаки: вони вільно розмовляють і все розуміють, але зазвичай не можуть чітко пояснити, чому певні лексичні одиниці чи граматичні структури вживаються в певний спосіб. Відносно до рідної мови в її носіїв гіперрозвинена саме права півкуля й навпаки – недорозвинена ліва [3].

З метою розвитку навичок аудіювання доцільно дивитися вже переглянуті фільми або серіали мовою, яку вивчаємо. Довів свою ефективність перегляд серіалів іноземною мовою, оскільки саме серіали дозволяють «занурити» студента в згаданий вище широкий контекст використання іноземної мови і таким чином розвивати праву півкулю головного мозку. Якщо мова йде про новий серіал, рекомендується чітко дозований перегляд серій чи їхніх фрагментів тривалістю до 30 хвилин. З метою кращого розуміння комунікативних ситуацій допускається попередній перегляд відповідної серії чи її фрагменту рідною мовою чи комбінований перегляд фрагментів серії рідною та іноземною мовами. За умови комбінованого перегляду серії бажано здійснювати перегляд її фрагменту іноземною мовою під кінець серії, оскільки студенти вже в курсі подій і легко здогадуються по контексту або по міміці й жестах, про що ідеться. Завдяки домінуванню відеоряду над аудіорядом через наявність у відеоматеріалах міміки та жестів, тобто паралінгвістичних засобів спілкування, більш ефективним є перегляд фільмів і серіалів, аніж прослуховування аудіоматеріалів.

Під час перегляду фільму або серіалу іноземною мовою немає необхідності намагатися зрозуміти кожне слово, це забирає занадто багато енергії та демотивує щодо подальшого перегляду, натомість потрібно намагатися зрозуміти загальний контекст. Виправданим вважаємо перегляд серій чи їхніх фрагментів з опорою на лексичні одиниці (8–10 нових лексичних одиниць), список яких перед переглядом пропонує викладач чи на основі перегляду самостійно укладає студент. Надалі рекомендовано використовувати презентовані нові лексичні одиниці в процесі виконання запропонованих студентам завдань. До прикладу, у процесі експериментального навчання, опрацювання нових лексичних одиниць після перегляду відеоматеріалів здійснювалося з використанням сервісу Quizlet (<https://quizlet.com>), що дозволяє студентам укладати власні списки нових лексичних одиниць з їхньою візуалізацією та пропонує виконання низки лексичних вправ для їх засвоєння.

Дуже важливим елементом у вивченні іноземної мови, який часто недооцінюється студентами, є наявність хорошого словника, який дозволяє в будь-який момент, швидко й достовірно перевірити значення потрібної лексичної одиниці як під час перегляду відеоматеріалу чи написання письмової роботи, так і в конкретній комунікативній ситуації. Слова найкраще засвоюються, коли вони згадуються в певному емоційно забарвленому контексті, наприклад, під час розмови або листування з товаришем іноземною мовою чи під час перегляду серіалів тощо.

Сучасний студент майже завжди має при собі мобільний телефон, тому рекомендуємо використання електронних словників для мобільних телефонів зі значною лексичною базою, можливістю систематизації пройдених слів, наявністю режимів повторення й засвоєння слів, зокрема з вікторинами. Хорошою серією електронних словників з різних іноземних мов для операційної системи Android є словники серії Ttdictionary offline, які можна безкоштовно завантажити на Playmarket (ось, до прикладу, посилання на англо-український словник: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.ttdictionary.ukrainianenglish>). Згадана

серія словників дає можливість систематизації слів шляхом створення закладок і їхнього засвоєння в процесі вирішення вікторини.

Дуже важливо викликати в студентів зацікавлення історією, культурою і традиціями народу, мову якого вони вивчають, оскільки тоді вони починають проникатися духом народу й розуміти його менталітет, а це створює мотивацію для вивчення мови.

Висновки. Мотивація є вагомим чинником ефективності оволодіння студентами іноземною мовою; чітке визначення цілей навчання (точка входу і точка виходу), обґрунтована методологічна основа (що ґрунтується на інтеграції відповідних методів), ефективна організація й коректно сконструйований зміст навчання забезпечують його результативність.

Перспективи подальших досліджень полягають в організації й обґрунтуванні результатів довготривалого методичного експерименту (2 академічних роки) з перевірки ефективності запропонованого алгоритму усвідомленого оволодіння іноземною мовою за участі 75 студентів бакалаврату спеціальності «Право» першого та другого років навчання.

Список використаних джерел:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Зубков В. *Lingva Incognita*. Харків : Віват, 2018. 208 с.
3. Лурія А. Р. Письмо и речь: Нейролингвистические исследования: учеб. пособие для студентов психол. фак. высш. учеб. заведений. М. : Издат. центр «Академия», 2002. 352 с.
4. Allen J. P. B., Widdowson H. Teaching the Communicative Use of English. *International Review of Applied Linguistics*. XII, I. 1974. Pp. 67–89.
5. Savignon S. J. Communicative Language Teaching: State of the Art. *TESOL Quarterly*. 1991. Vol. 25, No 2, Summer. Pp. 261–277.

References:

1. Nikolayeva, S. (Ed.). (2003). *Zahalnoyeuropeyski Rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsinyuvannya* [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR)]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
2. Zubkov, V. (2018). *Lingva Incognita* [Lingva Incognita]. Kharkiv: Vivat [in Ukrainian].
3. Luriya, A. R. (2002). *Pis'mo i rech'*. *Neyrolingvistycheskiye issledovaniya* [Letter and speech. Neuro-linguistic research]. Moscow: Izdatel'skiy tsentr "Akademiya" [in Russian].
4. Allen, J. P. B., & Widdowson, H. (1974). Teaching the Communicative Use of English. *International Review of Applied Linguistics*, 67–89 [in English].
5. Savignon, S. J. (1991). Communicative Language Teaching: State of the Art. *TESOL Quarterly*, 25 (2), 261–277 [in English].

Mykytenko O. V.,

orcid.org/0000-0002-5983-7548

THE ALGORITHM OF CONSCIOUS MASTERY OF FOREIGN LANGUAGE BY STUDENTS MAJORING IN LAW

The article proposes the algorithm for the conscious mastery of foreign language by prospective lawyers. It has been established that the communicative method of teaching foreign languages is most consistent with the psychological attitudes, values and educational interests of less motivated first-year students majoring in law. The advantage of the mentioned method is its pragmatic attitude, namely the focus on building phonetic, lexical, grammar and speech skills in the process of performing communicatively oriented tasks in the context of communicative situations. The effectiveness of an integrated approach to teaching foreign language has been proved, based on a combination of the principles of communicative, audiovisual and grammar-translation methods, regarding motivated students. In the process of experimental training, the participants of which were 13 first-year students

of Lviv University of Business and Law, majoring in law and motivated to study English, with an introductory level of English, the rationality of the organization of such training in 2 stages was proved, namely: system-theoretical stage and contextual-practical one. The first stage plays a particularly important role in the process of students mastering foreign language, since the main goal of this stage is to build a system of language, language knowledge and skills. The goal of the second stage, aimed at mastering foreign language by students at the “threshold” level and the level of “independent user”, is to develop the main language and communication skills among students in listening, reading, speaking and writing, which are components of a foreign language communicative competence. In the process of conducting experimental training, it was effective to learn new lexical units, phrases and grammar structures using video materials, since then such types of memory as visual and auditory are involved, and the right hemisphere is trained. Compiling individual vocabularies by students using visualization (e.g. semantic graphs, figures, diagrams) allows to activate tactile memory.

Key words: foreign language, students majoring in law, communicative approach, integrated approach, stages of training, level of language proficiency.

Дата надходження статті: 17.01.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Микитенко Н. О.

УДК 378.14.015

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi45.86>

Сиротенко Л. А.*,

orcid.org/0000-0003-3038-5848

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті висвітлено результати дослідження стосовно використання інформаційно-комунікаційних технологій у вищій освіті. Представлено зміст інформаційного середовища в контексті його використання при формуванні економічної компетентності з використанням засобів інформаційних систем. Подано опис інформаційно-комунікаційних технологій, які доцільно використовувати для формування економічної компетентності в педагогів професійного навчання, а саме: інформаційні системи, телекомунікаційні мережі, мультимедіа, гіпермедіа, хмарні технології, електронні освітні ресурси, дистанційне навчання. Звернено увагу на значимість поняття «інформаційної підтримки» для організації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

На прикладі підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності показано необхідність систематизації та обґрунтування професійних компетентностей з використання інформаційно-комунікаційні технології під час навчання та в щоденній практиці. Коротко окреслено цілі (набуття комп'ютерної грамотності, розвиток інформаційної культури, опанування основ професійної діяльності, дослідна робота, імітація професійної діяльності, виконання окремих навчальних завдань), функції (джерело інформації, технічна функція, операційна функція, діагностична функція, контрольна функція, проєктувальна функція, імітаційна функція, об'єкт навчання, ігрова функція), методичне спрямування застосування інформаційно-комунікаційних технологій («монотехнологія», «основна технологія», «технологія проникнення»). Також пояснено, що для організації навчального процесу в закладі вищої освіти із використанням інформаційно-комунікаційних технологій мають значення й особова-безособова ознака (особиста присутність

*© Сиротенко Л. А.